

Μία Οικονομική Λύση για το Ελληνικό Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος

Κείμενα Εργασίας
03/2020

Η σειρά αυτή αποτελείται από κείμενα εργασίας του Γρηγόρη Θ. Παπανίκου. Εκφράζουν αποκλειστικά προσωπικές απόψεις χωρίς να έχουν υποστεί τη βία των επιστημονικών κρίσεων. Επίσης, από φιλολογικής άποψης, το κείμενο δεν είχε την τύχη της μέριμνας των επαϊόντων επιμελητών κειμένων. Η σειρά δεν έχει κάποιο συγκεκριμένο σκοπό ούτε εμπεριέχει μία και μόνο θεματολογία.

Γρηγόρης Θ. Παπανίκος
Μέλος Δ.Σ. ΠΣΑΟΣ &
Επίτιμος Καθηγητής Οικονομικών Επιστημών

Μία Οικονομική Λύση για το Ελληνικό Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο

Κείμενα Εργασίας
03/2020

Σημείωση: Η εργασία αυτή αποτελεί το συμπέρασμα του συγγραφέα ως συντονιστή της εσπερίδας που οργάνωσε ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Οικονομολόγων & Στελεχών (ΠΣΑΟΣ) σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Διεθνούς και Ελληνικού Αθλητικού Δικαίου (Ι.Δ.Ε.Α.Δ.) στο Ξενοδοχείο Τιτάνια με θέμα: «Ελληνικό Ποδόσφαιρο: Κρίση ή Παρακμή;», Τρίτη 11 Φεβρουαρίου 2020.

Αθήνα, 14 Φεβρουαρίου 2020

eISBN: 978-960-598-309-3

Published by The Athens Institute for Education and Research (ATINER)

Τρόπος Αναφοράς (Προτεινόμενος):

Παπανίκος, Γ.Θ. (2020) *Μία Οικονομική Λύση για το Ελληνικό Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο*
Κείμενα Εργασίας, 03/2020. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2020b\)-Podosfairo.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2020b)-Podosfairo.pdf).

© 2020 Γρηγόρης Θ. Παπανίκος, Βαλαωρίτου 8, Κολωνάκι, 10671 Αθήνα.

τηλ: 210 3634210 | φαξ: 210 3634209 | e: president@atiner.gr

Περιεχόμενα

	Περίληψη	6
1	Εισαγωγή	7
2	Η «Κοπριά» και τα Λουλούδια του Επαγγελματικού Ποδοσφαίρου	10
3	Η Λύση που Προτείνει Ένας Οικονομολόγος	14
4	Συμπεράσματα	17
	Βιβλιογραφία	20

Περίληψη

Με αφορμή την εσπερίδα του ΠΣΑΟΣ και του ΙΔΕΑΔ στις 11 Φεβρουαρίου 2020, η παρούσα εργασία παρουσιάζει μία πρόταση ενός οικονομολόγου για το ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Σκοπός της πρότασης δεν είναι η εξάλειψη ή η μείωση της διαφθοράς αλλά αντιθέτως η αύξησή της μέσω της πλήρους απελευθέρωσης του ελληνικού επαγγελματικού ποδοσφαίρου από τα κρατικά δεσμά. Η εξάλειψη της διαφθοράς θα σήμαινε και την εξαφάνιση του ελληνικού επαγγελματικού ποδοσφαίρου κάτι που δεν είναι κοινωνικά επιτρεπτή αλλά και προσωπικά επιθυμητή. Η πρότασή μου περιλαμβάνει έναν κρατικό ρυθμιστικό ρόλο του ποδοσφαίρου που δεν διαφέρει καθόλου από ό,τι ισχύει για όλες τις άλλες ανώνυμες εταιρείες. Με μία μικρή διαφορά. Τα πρόστιμα για παραβατικές συμπεριφορές μιας ποδοσφαιρικής ομάδας θα τα πληρώνουν οι ιδιοκτήτες των ομάδων και όχι οι ίδιες οι ομάδες είτε αυτό αφορά την αφαίρεση βαθμών είτε τον υποβιβασμό τους που ως ποινές δεν θα υπάρχουν. Τα χρήματα των προστίμων θα κατατίθενται σ' ένα ταμείο και θα χρησιμοποιούνται για την άνθιση της παιδείας και του πολιτισμού της περιοχής της ομάδας που πληρώνει το πρόστιμο.

1. Εισαγωγή

Σε πρόσφατη εσπερίδα που οργάνωσε ο ΠΣΑΟΣ και το ΙΔΕΑΔ με θέμα την ύπαρξη κρίσης ή παρακμής στο ελληνικό ποδόσφαιρο¹, πολλοί από τους ομιλητές εξήγησαν, όπως εξηγούσαν κι οι φιλόσοφοι κατά τον Καρλ Μαρξ, τον κόσμο του ελληνικού επαγγελματικού ποδοσφαίρου με διαφορετικούς τρόπους. Σχεδόν όλοι τους ωστόσο υιοθέτησαν και την άποψη ότι δεν φθάνει αυτό και ότι, ακολουθώντας την προτροπή του Μαρξ, το ζήτημα είναι να αλλάξουμε το ελληνικό ποδόσφαιρο κυρίως προς την κατεύθυνση της εξάλειψης της διαφθοράς. Ο Μαρξ είχε αναφερθεί στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο και αυτό έχει τη δική του σχέση με το ποδόσφαιρο διότι ένα είδος τέτοιας εκμετάλλευσης ελλοχεύει και στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο.

Επειδή αυτά ειπώθηκαν από αξιοπρεπείς και ανιδιοτελείς ομιλητές και επειδή, κατά πως μου φάνηκε, συμφωνούσε και το ακροατήριο, θα ήθελα λαμβάνοντάς τους σοβαρά υπόψη να προσπαθήσω να τους πείσω ότι το επαγγελματικό ποδόσφαιρο και γενικότερα ο επαγγελματικός αθλητισμός θα εξαφανιστεί αν εξαλειφθεί η διαφθορά που διέπει τόσο την οργάνωση όσο και τη λειτουργία του.

Αυτά τα έχω ήδη τεκμηριώσει στο Παπανίκος (2019) και δεν θα τα επαναλάβω εδώ. Επίσης, έχω ερευνήσει το θέμα του αθλητισμού γενικότερα και του ποδοσφαίρου ειδικότερα σε μία σειρά μελετών με αφορμή διάφορες ομιλίες που έχω πραγματοποιήσει (κυρίως μετά από πρόσκληση των οργανωτών²) ή έρευνες που μου ανέθεσαν φορείς της πολιτείας κι άλλων ενδιαφερόμενων μερών, λ.χ. το

---

¹Βλ. <http://www.psaos.gr/dt/2020-01-Ekdilosi-PSAOS.pdf>.

²Αυτό το αναφέρω όχι για να επιδείξω τη ζήτηση που έχω ως ομιλητής, αλλά όλες αυτές οι εργασίες είναι πρόχειρες και αποσπασματικές διότι έπρεπε να ετοιμαστούν για ένα συγκεκριμένο θέμα που δεν ήταν πάντοτε της δικής μου επιλογής και ερευνητικών ενδιαφερόντων. Θα παρατηρήσει κανείς ότι υπάρχουν κενά που κανείς μπορεί να τα ερμηνεύσει δικαιολογημένα κι ως ασάφειες.

Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο της Ελλάδος μου ανέθεσε το 1999 να μελετήσω τις επιδράσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στον ελληνικό τουρισμό ή η Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Έργων το 2003 μου ανέθεσε μελέτη για την Αξιοποίηση των Αθλητικών εγκαταστάσεων συμπεριλαμβανομένου και του Ελληνικού. Η εργογραφία μου αυτή δίνεται στο τέλος της παρούσης εργασίας και δεν θα κάνω αναφορά σ' αυτή με λίγες ωστόσο εξαιρέσεις.

Η ευωδία που απολαμβάνει κάποιος από έναν αγώνα ποδοσφαίρου μοιάζει με την ευωδία των λουλουδιών³ τα οποία για να μπορέσουν να βγάλουν αυτό το υπέροχο άρωμα χρειάζονται τη «βρώμα» τους, δηλαδή την κοπριά τους. Χωρίς «βρώμα» («κοπριά»), το ποδοσφαιρικά λουλούδια δεν θα ανέδυσαν αυτό το υπέροχο άρωμα που ευφραίνει την όσφρηση. Και δεν θα ήταν χάρμα ιδέσθαι διότι το ποδοσφαιρικό θέαμα αποτελεί μία «ζωγραφιά» που ικανοποιεί την όραση και ευφραίνει νου και καρδιά, όπως θα έλεγαν και οι ποιητές. Ακόμη και η ομορφιά του χορταριού ενός ποδοσφαιρικού γηπέδου θέλει την κοπριά του, το κατάλληλο λίπασμα και το ανάλογο πότισμα.

Ευτυχώς για το ποδόσφαιρο όλοι οι ομιλητές της εσπερίδας δεν έχουν καμία επιρροή στα τεκταινόμενα του ελληνικού επαγγελματικού ποδοσφαίρου κι αυτό είναι που με κάνει αισιόδοξο διότι οι δυνάμεις της αντίδρασής τους δεν έχουν καμία ισχύ και αποτέλεσμα. Αντιθέτως τα άτομα που έχουν τη δύναμη αποτελούν την ενεργή εξουσία που αν τα αφήσουμε ελεύθερα θα δημιουργήσουν τις συνθήκες παραγωγής περισσότερης «βρώμας» (καλύτερης ποιότητας «κοπριάς») και θα παραχθεί ένα ποδοσφαιρικό θέαμα που θα μοιάζει με τα λευκά κρίνα και τους λεμονανθούς προς τέρψη όλων εκείνων των αγνών φιλάθλων που

---

³Τα λουλούδια μου εδώ δεν έχουν καμία σχέση με την πολύκροτη υπόθεση της ανθοδέσμης λουλουδιών με τα κρυμμένα χρήματα εντός της ή κατά άλλους στις τηλεφωνικές συνομιλίες οι εμπλεκόμενοι αναφερόντουσαν ως λουλούδια. Μάλιστα σ' εκείνη την περίπτωση ο Ολυμπιακός (12 Δεκεμβρίου 1975) με τη δική του ψήφο έσωσε τον Παναθηναϊκό από τον υποβιβασμό. Εν έτει 2020, με καταγγελία του ο Ολυμπιακός θέλει να ρίξει τον ΠΑΟΚ στη Β' Εθνική. Αμ δε!

αγαπούν πραγματικά το ωραίο ποδόσφαιρο όπως μία ευγενική ψυχή αγαπά τα ωραία λουλούδια. Αν και το θεσπέσιο άρωμα των λουλουδιών δεν μπορεί να συγκριθεί με το άρωμα της τσίγκας του ψημένου στα κάρβουνα χοιρινού κρέατος, εντούτοις και οι δύο μυρωδιές θεωρούνται ότι ευφραίνουν την όσφρηση παρόλο που η παραγωγή τους χωρίς βρώμα δεν γίνεται. Η βρώμα ενός χοιροστασίου δεν διαφέρει και πολύ από τη «βρώμα» του επαγγελματικού ποδοσφαίρου. Χωρίς αυτή δεν μπορεί να γίνει το διάσημο στα πέρατα της οικουμένης ελληνικό σουβλάκι.

Συνεπώς, σκοπός του παρόντος σημειώματος δεν είναι ν' αλλάξει το ποδόσφαιρο ούτε τα σουβλατζίδικα. Εκτός από το ότι δεν μπορώ, δεν το θέλω κιόλας. Αγαπάω το ποδόσφαιρο (όσο και τα σουβλάκια) και δεν θα ήθελα να το εξαφανίσω, ξεκαθαρίζοντας τη «βρώμα» του ως ένας άλλος Ηρακλής, διότι δεν θα είχα το άρωμα των λουλουδιών και που τόσο πολύ έχω ανάγκη.

Θα ξεκινήσω ξεκαθαρίζοντας ποιοι αποτελούν την «κοπριά» που ναι μεν βρωμάει αλλά είναι δε τόσο απαραίτητη για ν' ανθίσουν τα λουλούδια (το ποδοσφαιρικό θέαμα) που μοσχοβολάει. Θα συνεχίσω και θα τελειώσω με τη ρηξικέλευθη άποψή μου που από τη μία πλευρά θα αφήσει την «κοπριά» με τη «βρώμα» της να κάνει τη δουλειά της και από την άλλη θα μειώσει τις κοινωνικές εντάσεις που τείνουν να λαμβάνουν ακόμη και εθνικές διαστάσεις.

Επαναλαμβάνω σκοπός δεν είναι να μειώσω τη διαφθορά στο ποδόσφαιρο αλλά να προλάβω μία εθνική καταστροφή. Και για να το κάνω πιο λιανά. Φανταστείτε τι είχε να γίνει αν ένας ευπατρίδης -Τούρκος ή καλύτερα Οθωμανός την καταγωγή- που γεννήθηκε και έζησε στην Βασιλεύουσα και μέγας φίλος και ευεργέτης του επαγγελματικού ποδοσφαίρου να ήθελε να κάνει μία άμεση ξένη επένδυση στην Ελλάδα που και λόγω της συναισθηματικής σύνδεσής του με τις φέρουσες το όνομα της γενέθλιας πόλης του που λατρεύει να τολμούσε ο δύσμοιρος δειλά-δειλά να εκφράσει το ενδιαφέρον του να αγοράσει τον ΠΑΟΚ ή την ΑΕΚ κάνοντας και τα σχετικά τάματα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο; Εθνική

καταστροφή. Τώρα το γεγονός ότι ο ίδιος ευπατρίδης Οθωμανός αγόρασε μαρίνες και ξενοδοχεία και συμμετέχει και σ' άλλες τέτοιες επενδύσεις στην Ελλάδα δεν έχει καμία απολύτως σημασία. Κανένας κίνδυνος για την Εθνική Ασφάλεια. Παρεμπιπτόντως, δεν είμαι καθόλου αντίθετος με τις Τούρκικες Επενδύσεις στην Ελλάδα. Αν γινόντουσαν περισσότερες τέτοιες επενδύσεις και αντίστοιχα αν γινόντουσαν και περισσότερες Ελληνικές Επενδύσεις στην Τουρκία θα είχαμε λιγότερες εντάσεις.

2. Η «Κοπριά» και τα Λουλούδια του Επαγγελματικού Ποδοσφαίρου

Αν και η έννοια του λουλουδιού έχει αρνητική σημασία, στην παρούσα εργασία χρησιμοποιείται με τη θετική της έννοια όπως ακριβώς τη χρησιμοποιεί μία μάνα για να εκφράσει την αγάπη της για το παιδί της. Λουλούδι μου λέει η μάνα το παιδί της γενικά αλλά και πολλές μανάδες το κάνουν συγκεκριμένο όπως τριαντάφυλλό μου, κρίνο μου, γαρύφαλλό μου κ.ά. Τόσο πολύ αγαπιόνται τα λουλούδια που έχουν γίνει και ονόματα που λόγω ομορφιάς δίνονται κυρίως σε γυναίκες.

Μ' ελάχιστες εξαιρέσεις, τα λουλούδια του ποδοσφαίρου είναι οι παίκτες και οι προπονητές. Με πολλές εξαιρέσεις, λουλούδια είναι και οι θεατές (ωστόσο κανένας οπαδός δεν είναι λουλούδια αλλά μόνο «λουλούδια») και οι διαιτητές. Χωρίς καμία εξαίρεση, οι παράγοντες του επαγγελματικού ποδοσφαίρου αποτελούν την «κοπριά» του ποδοσφαίρου. Όσο πιο πολύ βρωμάει η «κοπριά» του ποδοσφαίρου, τόσο πιο ευωδιαστά είναι τα λουλούδια της. Χωρίς αυτούς δεν θα μπορούσε ν' ανθίσει το ποδόσφαιρο.

Πολλές φορές η «βρώμα» («κοπριά») δεν φθάνει. Χρειάζεται και «λίπασμα». Στο ποδόσφαιρο, το «λίπασμα» το ρίχνει η εκάστοτε κυβέρνηση και τα διάφορα

πολιτικά κόμματα. Είναι αλήθεια όχι όλα τα κόμματα και όχι όλοι οι πολιτικοί. Η συνεργασία «κοπριάς» και «λιπάσματος» είναι απαραίτητη σήμερα για να παραχθεί νόμιμα το βιομηχανοποιημένο (καλλιεργήσιμο)-επαγγελματικό λουλούδι που φυσικά συμπεριλαμβάνει και το νόμιμο στοίχημα. Υπάρχει η νόμιμη πορνεία και η παράνομη πορνεία. Υπάρχουν τα νόμιμα ναρκωτικά και τα παράνομα ναρκωτικά. Το ρόλο του «γεωπόνου» αναλαμβάνουν οι βουλευτές της περιοχής της κάθε ομάδας. Τα «αγριολούλουδα» (το πραγματικό ερασιτεχνικό ποδόσφαιρο) έχουν σχεδόν εξαφανιστεί διότι δεν υπάρχουν οι αγροί (αλάνες) που θα μπορούσαν να φυτρώσουν. Χώρια που υπάρχει τόση «μόλυνση» στους αγρούς του ερασιτεχνικού ποδοσφαίρου που μόνο «τσουκνίδες»⁴ φυτρώνουν πλέον. Αξίζει να γίνει μία ανάλυση της ανθρωπογεωγραφίας του ελληνικού ερασιτεχνικού ποδοσφαίρου. Αν τους πάρεις σοβαρά θα τρελαθείς. Αν τους γλεντάς με μία προσποιητή σοβαροφάνεια αποτελούν την καλύτερη κωμωδία. Τύφλα να έχουν οι κωμωδίες του Αριστοφάνη και του Μολιέρου. Έχω κάποιες εμπειρίες που δεν θα τις αναφέρω γιατί θα ξεφύγω από το θέμα μου. Και μόνο η εξωτερική εμφάνιση των παραγόντων του ερασιτεχνικού ποδοσφαίρου βγάζει ένα αυθόρμητο γέλιο.

Και δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα στη συνεργασία «κοπριάς» και «λιπάσματος», αν δεν υπήρχε μία ισχυρή και δυστυχώς σιωπηλή πλειοψηφία του (ελληνικού) λαού που με τους φόρους του χρηματοδοτεί την παραγωγή βιομηχανοποιημένων «λουλουδιών» (επαγγελματικό ποδοσφαιρικό θέαμα).

Να δώσω μία εκτίμηση του ποσοστού του ελληνικού λαού που δεν ασχολείται με το ποδόσφαιρο όπως αυτό εκδηλώνεται από τη ζήτησή του (αριθμό εισιτηρίων) που για έναν οικονομολόγο είναι και το μόνο που μετράει. Δεν έχουμε στοιχεία για το ποσοστό αυτό αλλά μπορούμε να πούμε κάτι για το

---

⁴ Οι τσουκνίδες μπαίνουν σε εισαγωγικά διότι το χορταρικό τσουκνίδα κάνει ωραία πίττα.

ανώτατο δυνατό μέγεθος από τον αριθμό των εισιτηρίων των αγώνων ποδοσφαίρου μιας ποδοσφαιρικής περιόδου. Αν υποθέσουμε ότι όλα τα εισιτήρια μιας αγωνιστικής περιόδου πωλούνται σε διαφορετικά άτομα (δηλαδή μόνο μία φορά πηγαίνει ένα άτομο στο γήπεδο ανά αγωνιστική περίοδο), τότε σύμφωνα με τον Πίνακα 1, την αγωνιστική ποδοσφαιρική περίοδο 2018/19 μόνο το 12% του ελληνικού λαού πήγε στο γήπεδο. Ο Πίνακας 1 δίνει την αναλογία αριθμού εισιτηρίων ανά κάτοικο της Ελλάδος. Τα έτη αφορούν το τέλος μιας ποδοσφαιρικής αγωνιστικής περιόδου.

Ένας άλλος τρόπος για να παρουσιαστεί η πληροφορία του Πίνακα 1 είναι ο εξής: την ποδοσφαιρική περίοδο 2015/16, δέκα Έλληνες μαζί αγόρασαν ένα εισιτήριο ποδοσφαίρου ενώ ο μέγιστος αριθμός εισιτηρίων πραγματοποιήθηκε την περίοδο 1979/80 όταν αντιστοιχούσε ένα εισιτήριο ανά 3,34 άτομα.

Πίνακας 1. Εισιτήρια ανά Κάτοικο, 1980-2019

Έτος	Ε/Κ	Έτος	Ε/Κ	Έτος	Ε/Κ	Έτος	Ε/Κ
1980	0.30	1990	0.20	2000	0.11	2010	0.18
1981	0.27	1991	0.19	2001	0.08	2011	0.15
1982	0.26	1992	0.17	2002	0.09	2012	0.12
1983	0.23	1993	0.14	2003	0.07	2013	0.11
1984	0.25	1994	0.11	2004	0.06	2014	0.12
1985	0.29	1995	0.12	2005	0.12	2015	0.09
1986	0.34	1996	0.12	2006	0.12	2016	0.10
1987	0.22	1997	0.13	2007	0.13	2017	0.09
1988	0.27	1998	0.13	2008	0.15	2018	0.09
1989	0.22	1999	0.12	2009	0.18	2019	0.12

Σημείωση: Ε/Κ αντιστοιχεί στα εισιτήρια ανά κάτοικο. Το έτος 1980 αντιστοιχεί στην αγωνιστική περίοδο 1979/80 και αντίστοιχα οι άλλες χρονιές.

Αφού η ζήτηση είναι τόσο μικρή, γιατί τότε το ποδόσφαιρο ελκύει τόσο μεγάλο ενδιαφέρον; Η απάντηση είναι απλή. Κάνουν πολύ θόρυβο. Όσο πιο άδειος είναι ο τενεκές, τόσο μεγαλύτερο θόρυβο κάνει. Η πελατεία του

ποδοσφαίρου (οπαδοί) αποτελούν μέρος της «βρώμας» («κοπριάς») του ποδοσφαίρου. Είναι αμόρφωτοι, κοινωνικά απαίδευτοι με χαμηλό δείκτη νοημοσύνης και συνεπώς χαρακτηρίζονται από ανελαστική ζήτηση ή όπως χαρακτηριστικά το λένε οι ίδιοι είναι οπαδοί της ομάδας τους μέχρι το κόκκαλο⁵. Ανάλογη ανελαστική ζήτηση συναντάται στην πορνεία, στα ναρκωτικά και στα τυχερά παίγνια. Δεν είναι καθόλου τυχαίο ότι όλα αυτά έχουν ως κοινό παράγοντα τη «βρώμα» (ή τη διαφθορά) και πολλές φορές αποτελούν συγκοινωνούντα δοχεία. Πάντως η «βρώμα» του ποδοσφαίρου ωχριά μπροστά στη «βρώμα» της πορνείας και των ναρκωτικών. Η «βρώμα» του ποδοσφαίρου μυρίζει σαν κάτι από πετρέλαιο και βενζίνη. Πάντως κακώς ο αναγνώστης θα βγάλει το συμπέρασμα ότι υπαινίσσομαι λαθρεμπόριο καυσίμων που για να βγει η «βρώμα» της ξεπλένεται στα πράσινα λιβάδια των γηπέδων. Η «βρώμα» του ποδοσφαίρου μυρίζει περισσότερο με φρεσκοκομμένο «χόρτο» γρασιδιού γηπέδου και κακώς θα πάει ο νους του αναγνώστη ότι αυτό το χόρτο οφείλεται στο βαπόρι από την Περσία και το χασίσι μυρωδάτο που μετέφερε και δεν πιάστηκε σε καμία «Κορινθία». Μόνος ένας πονηρός αναγνώστης θα συνέδεε το λαθρεμπόριο καυσίμων και ναρκωτικών με το ποδόσφαιρο. Αυτό είναι αδιανόητο στο ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο και η θεία πρόνοια μεριμνάει γι' αυτούς τους ψευδομάρτυρες να πάνε στην κόλαση όσο τον δυνατόν νωρίτερα. Τελικά υπάρχει και Θεός εκτός από τις ποδοσφαιρικές ομάδες!

---

⁵Βλ. Παπανίκος (1998) όπου σε δείγμα 1.500 μαθητών λυκείου βρήκα υψηλή συσχέτιση της χαμηλής σχολικής επίδοσης και παρακολούθησης ποδοσφαιρικών αγώνων και συμμετοχής σε συνδέσμους φιλάθλων. Όσο πιο «τούβλο» στα μαθήματα ήταν ένας απόφοιτος λυκείου, τόσο πιο «κάφρος» γινόταν.

3. Η Λύση που Προτείνει Ένας Οικονομολόγος

Σε πρόσφατο άρθρο μου το 2019, που ήδη ανέφερα, προσπάθησα να τεκμηριώσω επιστημονικά ότι χωρίς τη διαφθορά (την «κοπριά») τα επαγγελματικά αθλήματα δεν θα μπορέσουν να επιβιώσουν. Εδώ η προτεινόμενη λύση δεν αφορά τόσο αυτούς που ενδιαφέρονται για το ποδόσφαιρο όσο αυτούς που δεν ενδιαφέρονται και πληρώνουν τους φόρους της ελληνικής πολιτείας όσοι πληρώνουν διότι οι πιο πολλοί φοροδιαφεύγουν. Στην πληρωμή των φόρων κι αν δεν υπάρχει διαφθορά όπως το έχω αναλύσει στο Ραρανίκος (2015). Ένα μέρος του φόρου τους πηγαίνει στην χρηματοδότηση των ΠΑΕ. Φυσικά αυτό δεν αποτελεί εξαίρεση. Το ίδιο συμβαίνει με την υγεία, την παιδεία, την πρόνοια, την ασφάλεια κ.ά. Κάποιος μπορεί να μην αρρωστήσει ποτέ ή να μην έχει παιδιά που θα πάνε σχολείο, εντούτοις, και σωστά, πληρώνει φόρους. Συνήθως αυτές οι υπηρεσίες παρέχονται δημόσια. Γιατί όμως να χρηματοδοτεί η πολιτεία το επαγγελματικό ποδόσφαιρο όταν είναι μία αυστηρώς επιχειρηματική (ιδιωτική) δραστηριότητα; Προσωπική μου άποψη είναι ότι οι πολιτικοί τους αρέσει η «βρώμα» του ποδοσφαίρου και βρίσκουν την αφορμή να είναι κοντά στη «βρωμιά» του επαγγελματικού ποδοσφαίρου.

Θα πρέπει μέσω της εκλογικής διαδικασίας να αποφασιστεί η πλήρης απεμπλοκή της ελληνικής πολιτείας από το ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Να αφήσουμε ελεύθερο το ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο να αναπτύξει την «κοπριά» του και να καλλιεργήσει τα λουλούδια του. Ότι ισχύει για οποιαδήποτε άλλη επιχειρηματική δραστηριότητα να ισχύσει και για το ποδόσφαιρο. Με μία μόνη διαφορά. Για να μπορέσει να αντιμετωπισθεί ο στρατός των καταναλωτών της μεγάλης ανελαστικής ζήτησης (που τείνει στο μηδέν) που στη γλώσσα του ποδοσφαίρου λέγεται και «καφρίλα», η τιμωρία δεν θα αφορά την ομάδα αλλά τον ιδιοκτήτη της ομάδας.

Εκτός αυτού, η κάθε ομάδα θα πληρώνει για τις υπηρεσίες που του προσφέρει το κράτος. Πόσο στοιχίζει η αστυνόμευση; Ας πούμε 5 ευρώ το κεφάλι ενός «κάφρου» (τα εισαγωγικά μπαίνουν προς σεβασμό των κάφρων της Κεντρικής Αφρικής). Αν ο Ολυμπιακός «κόψει» τριάντα χιλιάδες εισιτήρια, θα πληρώσει εκατό πενήντα χιλιάδες ευρώ για την «καφροπροστασία». Εκτός από τις υπηρεσίες «καφροπροστασίας», το δημόσιο διαθέτει γήπεδα και τηλεόραση και αυτά θα τα κοστολογεί ανάλογα.

Κι ερχόμαστε τώρα στη μεγάλη πρόταση. Ας πούμε μία ομάδα παραβιάζει το νόμο, λ.χ. την «πολυμετοχικότητα». Θα επιβάλλονται χρηματικά πρόστιμα όχι στην ομάδα αλλά στον ιδιοκτήτη τα οποία θα είναι ανάλογα του αριθμού των εισιτηρίων ανά αγώνα. Κάτι αντίστοιχο, σωστά κατά τη γνώμη μου, έχει προταθεί για κάθε πρόστιμο που θα πρέπει να είναι ανάλογο του πλούτου αυτού που πρέπει να το πληρώσει. Μόνο τότε λειτουργεί αποτρεπτικά.

Τα λεφτά αυτά θα κατατίθενται σε ειδικό ταμείο και θα χρησιμοποιούνται για σχολικές και φοιτητικές υποτροφίες μαθητών ή για σοβαρές πολιτιστικές δραστηριότητες. Ο αριθμός των μαθητών που θα ωφελούνται θα είναι ευθέως ανάλογος με την απόσταση του σχολείου από το γήπεδο της ομάδας που πληρώνει το πρόστιμο, εφαρμόζοντας τα λεγόμενα υποδείγματα της «βαρύτητας» (gravity models) της οικονομικής επιστήμης. Όσο πιο κοντά στο «ναό⁶ των κάφρων» είναι ένα σχολείο, τόσο μεγαλύτερος και αριθμός των μαθητών με καλές σχολικές επιδόσεις που θα ενισχύονται. Αυτό μπορεί επίσης να γίνει και ως ένας συνδυασμός ύψους υποτροφίας ανά μαθητή και αριθμού μαθητών. Η γειτνίαση με το «ναό των κάφρων» αυξάνει την πιθανότητα τα λεφτά

---

⁶Η λέξη «ναός» ή «εκκλησία» υπονοείται από τους ίδιους τους «κάφρους» διότι η ιδέα της ομάδας τους αποτελεί «θρησκεία» στην οποία πιστεύουν και λατρεύουν. Το χαρακτηριστικό σύνθημα «Θρύλε θεέ μου ολυμπιακέ μου» είναι ό,τι είναι το Σύμβολο της Πίστης για τους Ορθόδοξους Χριστιανούς. Το ότι οι «ναοί» του ποδοσφαίρου «ιερουργούν» κατά κανόνα την Κυριακή όπως και η Εκκλησία του Χριστού πιστεύω ότι δεν είναι τυχαίο.

να πηγαίνουν σε κάποιον που είναι και φίλαθλος αυτής της ομάδας. Σίγουρα όμως θα επαναπενδύονται στη γειτονιά της ομάδας. Επίσης, όλοι οι άριστοι μαθητές των γειτονικών προς το γήπεδο σχολείων, μαζί με τους γονείς τους αν είναι ανήλικοι, θα έχουν δωρεάν εισιτήρια για όλο το έτος σε διακεκριμένες θέσεις μαζί με τους μπράβους που οι ίδιοι θα επιλέγουν και θα πληρώνονται από το ταμείο των προστίμων για να τους προστατεύουν από τους «κάφρους» των ομάδων.

Τα πρόστιμα θα είναι τσουχτερά σε τέτοιο βαθμό που να εξοντώνεται ο απατεώνας ιδιοκτήτης έτσι ώστε να δοθεί η ευκαιρία και σ' άλλους απατεώνες να δοκιμάζουν την τύχη τους. Αφού αναφέραμε τους «κάφρους» του Ολυμπιακού ας εφαρμόσουμε αυτή τη λύση στους «κάφρους» του ΠΑΟΚ.

Ας υποθέσουμε ότι ο ΠΑΟΚ έχει ένα μετοχικό κεφάλαιο της τάξης των 50 εκατομμυρίων ευρώ και ένα μέσο όρο εισιτηρίων 20 χιλιάδων ανά αγώνα. Η ανώτερη ποινή που μπορεί να του επιβληθεί είναι τα 50 εκατομμύρια (στην ουσία του κατάσχεις την επιχείρηση) και η κατώτερη τιμή ας πούμε 1.000 ευρώ ανά «κάφρο». Στη συγκεκριμένη περίπτωση 20 εκατομμύρια ευρώ. Όλα τα λεφτά θα πάνε στα σχολεία γύρω από το γήπεδο της Τούμπας σε υποτροφίες των παιδιών με τις καλύτερες μαθητικές (όχι αθλητικές) επιδόσεις. Θα μπορούσε μάλιστα τα λεφτά αυτά να μοιραστούν μέσα από βραβεία διαγωνισμών, λ.χ. στα μαθηματικά, στα αρχαία και νέα ελληνικά, στις τέχνες κ.ά. που θα λαμβάνουν χώρα μέσα στο γήπεδο της Τούμπας λίγες ώρες πριν την έναρξη ενός ποδοσφαιρικού αγώνα και τα θέματα θα ανακοινώνονται από τα μεγάφωνα. Πριν από κάθε αγώνα θα ανακοινώνονται και οι νικητές υπό τις ιαχές των αγράμματων «κάφρων».

Αντίστοιχα αυτή η πολιτική των προστίμων θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε όλους τους ιδιοκτήτες των ομάδων. Οστόσο, ποτέ οι ποινές αυτές δεν θα πρέπει να επηρεάζουν τις ομάδες διότι τότε θα κινητοποιείται η μάζα των «κάφρων». Αφήνω στον έξυπνο αναγνώστη να βρει ποιος κινητοποιεί τους «κάφρους» κάθε

ομάδας. Πάντως επαγγελματική ποδοσφαιρική ομάδα χωρίς «κάφρους», προκοπή δεν κάνει. Είναι σαν τους «Γιάννηδες» σε κάθε οικογένεια.

Συμπεράσματα

Η οικονομική λύση που πρότεινα δεν λύνει το πρόβλημα της διαφθοράς στο ποδόσφαιρο που εξάλλου δεν ήταν και ο σκοπός μου. Το αντίθετο μάλιστα. Για το καλό του ποδοσφαίρου και του κοινωνικού συνόλου επιζητείται μία αύξηση της διαφθοράς διότι θα επιτευχθούν τρεις πολύ σημαντικοί στόχοι.

Πρώτον, επειδή όλοι οι ιδιοκτήτες μιας επαγγελματικής ομάδας αποτελούν τη «βρώμα» («κοπριά») για ν' ανθίσουν τα λουλούδια του ποδοσφαίρου, η κοπριά αυτή θέλει αλλαγή. Θέλει ανανέωση. Επειδή η «βρώμα» δύσκολα ξεκολλάει, τα τσουχτερά πρόστιμα θα ξεκαθαρίσουν όχι γενικά τη «βρώμα» αλλά τη «βρώμα» του συγκεκριμένου ιδιοκτήτη. Κάτι σαν τον πέμπτο άθλο του Ηρακλή που στρέφοντας τα νερά του Πηνειού και του Αλφειού προς τους στάβλους καθάρισε την Κόπρο του Αυγείου που είχαν δημιουργήσει τα 3.000 βόδια του Αυγεία. Και στη σημερινή εποχή οι «κάφροι» των γηπέδων είναι σαν τα βόδια του Αυγείου. Σκοπός αυτής της πολιτικής είναι κάθε ιδιοκτήτης να εξωθείται προς την έξοδο όχι για να έρθει ένας άλλος μη απατεώνας αλλά για να δοθεί η ευκαιρία σ' όλες τις «κοπριές» να βγάλουν τα δικά τους λουλούδια. Η ανανέωση της «κοπριάς» μόνο θετικά αποτελέσματα μπορεί να έχει για το ελληνικό επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Νέα «κοπριά», καλύτερα λουλούδια.

Δεύτερον, τα πρόστιμα θα αποτελούν τη μόνη τιμωρία. Θα τα πληρώνουν οι ιδιοκτήτες που διαθέτουν τη «βρώμα» τους. Συγγνώμη τα επενδυτικά τους κεφάλαια ήθελα πω. Άτομα και όχι ομάδες θα πληρώνουν. Το οικονομικό κόστος που θα δημιουργήσουν οι «κάφροι» των ομάδων, της κάθε ομάδας, ξεπερνά

οποιοδήποτε κοινωνικό και οικονομικό όφελος. Δεν συμφέρει την κοινωνία να τα βάζει με τους «κάφρους». Αφήστε τον «κάφρο» στην «καφρίλα» του. Καμία αφαίρεση βαθμών ή υποβιβασμός για την ομάδα. Αν παρ' όλα αυτά οι «κάφροι» προβούν σε βανδαλισμούς, το κόστος θα το πληρώνει πάλι ο ιδιοκτήτης της ομάδας των βανδάλων.

Τρίτον, τα έσοδα από τα πρόστιμα θα επιστρέφονται στην περιοχή της ομάδας μ' έναν τρόπο που μπορεί να συμβάλλει στην παραγωγή λουλουδιών (καλών μαθητών) που δεν χρειάζονται τη «βρώμα» της «κοπριάς» για να ανθίσουν και να ευωδιάσουν. Τα λουλούδια αυτά είναι κάτι σαν τα λουλούδια της υδροπονίας. Υποτροφίες για σχολικές και πολιτιστικές επιδόσεις θα χρηματοδοτούνται από τα πρόστιμα. Της κάθε ομάδας τα πρόστιμα θα πηγαίνουν στην περιοχή τους.

Αυτά που προτείνω δεν έχουν κανένα διαχειριστικό κόστος. Ωστόσο δεν θα γίνουν διότι η Ελλάδα έχει την ευτυχία να είναι μία γνήσια αντιπροσωπευτική δημοκρατική χώρα. Οι «κάφροι» των ομάδων εκλέγουν πολιτικούς κατ' εικόνα και ομοίωση. Και χωρίς καμία διάθεση κυνισμού, έτσι πρέπει να γίνεται. Αυτό επιβάλλει η αντιπροσωπευτική δημοκρατία. Και ο γνήσιος αντιπρόσωπος των «κάφρων» θα πρέπει να είναι ένας από τους ίδιους, ένα δικός τους άνθρωπος, ένας που τους νοιώθει και τους πονάει. Ένας που τους καταλαβαίνει. Δηλαδή θα πρέπει να είναι ένας «κάφρος». Μπορεί να είναι και ένας πρώην ποδοσφαιριστής ή ένας πρώην παράγων της ομάδας των κάφρων. Ή ένας εκπρόσωπος τύπου (λέγεται και δημοσιογράφος) που γράφει για τους «κάφρους». Δείτε ποιοι εκπρόσωποι των «κάφρων», συγγνώμη του λαού ήθελα να πω, εκλέχτηκαν για την ευρωβουλή την τελευταία φορά αλλά και την προηγούμενη και θα έχετε μία απτή εικόνα του τι εννοώ. Και έτσι πρέπει να γίνεται στις γνήσιες αντιπροσωπευτικές δημοκρατίες. Αν δεν γίνεται αυτό, τότε έχουμε νόθευση της λαϊκής («καφρικής») εκπροσώπησης.

Δεν αναφέρθηκα για το πως θα μπορούσε να οργανωθεί καλύτερα το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Θα πω δύο λόγια εδώ στα συμπεράσματα. Είμαι οπαδός της αυτορρύθμισης ή όπως αλλιώς λέγεται να βγάλουν μόνοι τους τα μάτια τους. Δηλαδή κάτι σαν το ξεκαθάρισμα λογαριασμών μεταξύ των μελών διαφόρων συμμοριών. Το κράτος δεν πρέπει να έχει καμία συμμετοχή. Ούτε και στο στοίχημα. Όποιος θέλει πρέπει να είναι ελεύθερος να ανοίγει καζίνα, να κάνει εταιρίες στοιχημάτων, να ανοίγει πτανομάγαζα, να διακινεί ναρκωτικά αρκεί να πληρώνει τα πρόστιμα και να σέβεται τους νόμους της πολιτισμένης πολιτείας μας. Παρανόμησες, πληρώνεις. Ή ειπωμένο αλλιώς, έχεις κύριε τα λεφτά, τότε έχεις το νόμιμο δικαίωμα να παρανομείς αρκεί να πληρώνεις το πρόστιμο. Αυτό μας δίδαξε ο Σωκράτης. Αυτό είναι η αρετή. Το πρόβλημα δεν είναι οι απατεώνες αλλά η παρανομία των πολιτών της «βρώμας» διότι δεν πληρώνουν τα πρόστιμα που τους αναλογούν. Θέλεις κύριε «κάφρε» να σπάσεις το αυτοκίνητο του αντιπάλου σου, επιτρέπεται να το κάνεις αρκεί να πληρώσεις το πρόστιμο που φυσικά θα είναι πολύ υψηλότερο από την αποζημίωση για τη ζημιά που έκανες. Θέλεις κύριε «κάφρε να σπάσεις τα καθίσματα ενός γηπέδου, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα αρκεί να πληρώσεις το κόστος. Κάτι με το πάλαι ποτέ θεάρεστο έθιμο του σπασίματος πιάτων στα διάφορα πτανομάγαζα.

Όπως σωστά παρατήρησε ο Καθηγητής Δημήτρης Λαλούμης, στην εσπερίδα του ΠΣΑΟΣ και του ΙΔΕΑΔ που ανέφερα στην εισαγωγή, το έγκλημα περιορίζεται με τον πολιτισμό και την παιδεία και όχι με τους νόμους. Νόμοι κατά του φόνου πάντοτε υπήρχαν ακόμη και η θανατική ποινή. Οι φόνοι δεν σταμάτησαν ποτέ. Γι' αυτό κι εγώ προτείνω τα πρόστιμα που θα πληρώνουν οι ιδιοκτήτες των ΠΑΕ, επειδή παραβιάζουν τους νόμους να είναι τσουχτερά και να πηγαίνουν στον πολιτισμό και την παιδεία. Είναι ο μόνος τρόπος για να μειωθεί ο αριθμός των «κάφρων» μέσα κι έξω από τα γήπεδα. Αν αυτό επιτευχθεί, τότε η «βρώμα» της «κοπριάς» του ποδοσφαίρου θα μοσχοβολάει διότι θα χρησιμοποιείται για να βλαστήσουν και ν' ανθίσουν άλλου είδους λουλούδια!

Βιβλιογραφία

1. Παπανίκος, Γ.Θ. (2020) *Το Ελληνικό Ποδόσφαιρο: Κρίση ή Παρακμή*; Κείμενα Εργασίας, 02/2020. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2020\)-Podosfairo.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2020)-Podosfairo.pdf).
2. Παπανίκος, Γ.Θ. (2019) *Η Οικονομική Διάσταση της Διαφθοράς στα Επαγγελματικά Αθλήματα*. Κείμενα Εργασίας, 01/2019. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2019\)-sports-corruption.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2019)-sports-corruption.pdf).
3. Παπανίκος, Γ.Θ. (2017) *Ο Αριθμός των Ποδοσφαιρικών Ομάδων ανά Νομό: Οικονομικοί και Άλλοι Προσδιοριστικοί Παράγοντες* [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2017\)-Sports.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2017)-Sports.pdf).
4. Παπανίκος, Γ.Θ. (2016) *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2016, η Οικονομία, ο Πληθυσμός και οι Επιδόσεις των Χωρών* [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2016\)-Olympic.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2016)-Olympic.pdf)
5. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) "Taxing Wealth and only Wealth in an Advanced Economy with an Oversized Informal Economy and Vast Tax Evasion: The Case of Greece" *Vierteljahrshefte zur Wirtschaftsforschung*, DIW Berlin, Volume 84, Issue 3, 2015, pp. 85-106. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Taxing-Wealth.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Taxing-Wealth.pdf).
6. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) *Ξένοι Ποδοσφαιριστές και Ευρωπαϊκές Επιδόσεις: Η Περίπτωση του Ολυμπιακού* (11 Μαΐου) [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Olympiakos-Foreign-Players.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Olympiakos-Foreign-Players.pdf).
7. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) *The Economic Effects of a Marathon as a Sport Tourism Event*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Marathon.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Marathon.pdf)
8. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) *Η Οικονομική Επίδραση των Αγώνων Δρόμων σε Μικρές Πόλεις*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Ioannina.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Ioannina.pdf)
9. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) *Επενδύσεις στο Ελληνικό Ποδόσφαιρο και Έννομη Τάξη*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Ependiseis-sto-Podosfairo.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Ependiseis-sto-Podosfairo.pdf)
10. Παπανίκος, Γ.Θ. (2015) *Οικονομική Ανάλυση της Φυσικής Άσκησης*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2015\)-Physical-Activity.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2015)-Physical-Activity.pdf)
11. Παπανίκος, Γ.Θ. (2014) *An Econometric Evaluation of the Performance of the Greek National Football Team* (December 2014) <http://www.atiner.gr/journals/sports/2014-1-4-3-Papanikos.pdf> published in the *Athens Journal of Sports*, Volume 1, No 4, pp. 233-245.
12. Παπανίκος, Γ.Θ. (2013) *Η Οικονομική Κρίση και το Ελληνικό Επαγγελματικό Ποδόσφαιρο*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2013\)-Soccer-Crisis.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2013)-Soccer-Crisis.pdf)
13. Παπανίκος, Γ.Θ. (2010) *Ποια Ήταν η Καλύτερη Εθνική Ελλάδα Ποδοσφαίρου Όλων των Εποχών και Ποιος ο Καλύτερος Προπονητής της*; [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2010\)-Ethniki-Ellados.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2010)-Ethniki-Ellados.pdf).
14. Παπανίκος, Γ.Θ. (2010) *The Long-Run Equilibrium Relationship Between the Performance of Greece's National Football Team and its Gross Domestic Product*.
15. Παπανίκος, Γ.Θ. (2008) *Αιτίες και Αποτελέσματα Απόλυσης Προπονητών Ποδοσφαίρου Μεσούσης της Αγωνιστικής Περιόδου: Διδάγματα από Ευρωπαϊκές Εμπειρίες*. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2008\)-proponites.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2008)-proponites.pdf).
16. Παπανίκος, Γ.Θ. (2004) *Greek Football at a Financial Crossroad*. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2004\)-Greek-Football.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2004)-Greek-Football.pdf).

17. Παπανίκος, Γ.Θ. (2004) *A Cost-Benefit Analysis of the Post Olympic Games Use of the 2004 Athletic Venues*. [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2004\)-Olympic.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2004)-Olympic.pdf).
18. Παπανίκος, Γ.Θ. (2003) *Αναπτυξιακές Επιδράσεις των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004: Μεταολυμπιακή Αξιοποίηση των Υποδομών και του Εξοπλισμού* http://www.atiner.gr/gtp/GGOA_Perioxomena.pdf.
19. Παπανίκος, Γ.Θ. (2001) *Η Συμβολή των Οικονομικών Επιστημών στην Οργάνωση και Διοίκηση του Αθλητισμού* [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(2001\)-sports-gr.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(2001)-sports-gr.pdf).
20. Παπανίκος, Γ.Θ. (2001) *Αθλητική Συμμετοχή και Ικανοποίηση των «Πελατών» των Δημοτικών Αθλητικών Κέντρων* [https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos%20\(2001\)-Dimotika-Athlitika-Kentra.pdf](https://www.atiner.gr/gtp/Papanikos%20(2001)-Dimotika-Athlitika-Kentra.pdf).
21. Παπανίκος, Γ.Θ. (1999) *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2004 και οι Επιπτώσεις στον Ελληνικό Τουρισμό* [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(1999\)-Olympic-Games-ITEP.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(1999)-Olympic-Games-ITEP.pdf).
22. Παπανίκος, Γ.Θ. (1998) *Μία Στατιστική Διερεύνηση των Προσδιοριστικών Παραγόντων της Συμμετοχής στους Συνδέσμους Φιλάθλων και Παρακολούθησης Αγώνων*. [http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos\(1998\)-sports-gr.pdf](http://www.atiner.gr/gtp/Papanikos(1998)-sports-gr.pdf)